

Παρατηρώντας πράγματα που ίσως δεν υπάρχουν

Είναι μια σπουδαία εποχή για τη σύγχρονη τέχνη. Μια σπουδαία γενιά. Κανείς δεν πιστεύει πια πως μπορεί να αλλάξει τον κόσμο: ο κόσμος έχει ήδη αλλάξει. Για ορισμένους, μάλιστα, ο κόσμος όπως τον ξέρουμε δεν υπάρχει καν. Είτε τίποτε δεν είναι αληθινό είτε τα πάντα αδρανούν. Για μας οι συμφορές συμβαίνουν αλλού και ταυτοχρόνως σε γειτνίαση ποικίλων βαθμών. Πρόκειται για μια πραγματικά απίστευτη στιγμή, όπου οι καλλιτέχνες δεν επικρίνουν τη ρηχότητα της κοινωνίας τόσο επιθετικά όσο στις προηγούμενες δεκαετίες· ούτε κουνούν επιτιμητικά το δάχτυλο στους άλλους.

Σ' αυτή την εποχή, τη δική μας εποχή, και σ' αυτή τη γενιά, τη δική μας γενιά, οι καλλιτέχνες είναι πιο εύθραυστοι από κάθε άλλη φορά, πιο ενημερωμένοι και γεμάτοι περιέργεια· επεξεργάζονται πιο γρήγορα πιο περίπλοκες πληροφορίες— και όχι μόνο προσωπικές. Η ταυτότητα είναι παρωχημένη, το επόμενο στάδιο είναι πολύ πιο καίριο.

Καθώς η αναζήτηση νοήματος προχωρεί, αναγνωρίζοντας την πραγματικότητα στην επίγνωση των δεδομένων που μετρούν, στα λάθη, τα στραβοπατήματα και τις απίθανα πολλές αστοχίες μας, στην κατάσταση των μη ισορροπημένων χώρων που καταλαμβάνουμε η γενιά μου κι εγώ, μοιάζει ικανή να δώσει πιο εμπνευσμένα αποτελέσματα, διαισθητικά και με ελεύθερη ροή. Η δική μου γενιά καλλιτεχνών στο μετα-μετα-μετα σύμπαν των μεταδεδομένων νοιάζεται πολύ καθώς χαράζει πορεία ανάμεσα σε σεβάσμιες όσο και επικίνδυνες επιχειρήσεις εμπόρων, επιμελητών, θεσμών και συλλεκτών. Για τη γενιά μου —είμαι βέβαιος γι' αυτό— άπαξ και νοιάζεσαι είσαι το μέλλον. [και στα αγγλικά να προστεθεί 'the']

Νοιαζόμαστε γιατί ο κόσμος μας παραείναι προφανής. Βιώσαμε τις πιο σημαντικές πολιτικές αλλαγές των τελευταίων ετών με πλήρη απάθεια, χωρίς να στερηθούμε το δικαίωμά μας στην καθημερινή δόση ήλιου και θάλασσας κατά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης τον Αύγουστο του 1991, για παράδειγμα. Δεν είδαμε μεγάλες δυνάμεις να παρατάσουν τεθωρακισμένα στους δρόμους μας, να χαιρετούν τους στρατηγούς μας ή να κλέβουν τις περιουσίες μας. Δεν μετείχαμε στην ανάδυση του παγκόσμιου κινήματος των θεμελιακών αλλαγών που κατέλυσε τα αόρατα σύνορα και έφερε μακρινές γεωγραφίες πιο κοντά μέσα σε δευτερόλεπτα. Οι αξίες των παιδικών μας χρόνων σμιλεύτηκαν από τον Super Mario και τις φανταστικές του δυνάμεις που απολαμβάναμε όταν επιχειρούσε να σώσει την Princess Peach. Αργότερα, επαναπροσδιορίστηκαν από τις κινηματογραφικές αξιολογήσεις του Rot-

ten Tomatoes και την ισοπέδωση της επιθυμίας μέσω εφαρμογών γεω-κοινωνικής δικτύωσης που προωθούσαν ένα είδος ενηλικίωσης. Όταν πια μπορούσαμε να καταλάβουμε πλήρως τη μουσική της Λένας Πλάτωνος, για παράδειγμα, ήμασταν ήδη πολύ μεγάλοι για να αφεθούμε σε οτιδήποτε περισσότερο από την υπερκατανάλωση σε κάποιο απρόσωπο εμπορικό κέντρο.

Ωστόσο, διατηρήσαμε σθεναρά τις συνάφειές μας με ένα τοπίο που ίσως είχε περάσει όλα όσα θελήσαμε ποτέ, μαζί μας αλλά και χωρίς εμάς. Και νοιαζόμασταν πολύ γι' αυτό. Η ιστορία μας, υλικά και εννοιολογικά, είναι πολύ πιο συναρπαστική για τους post-goth εραστές μας, όπως και η ευχέρειά μας στην ψηφιακή μεταμόρφωση αντί των ιδεωδών μορφών που ύμνησαν οι ποιητές, όπως οι Ωραίες Ελένες και οι Μαντόνες. Αναγνωρίζοντας ότι είναι αιώνια απρόσιτες, νιώθουμε θλίψη και μεταμέλεια για τη σπατάλη επιθυμιών που είχε επιφέρει μια κατάσταση περιέργων μεταφορών, ταπεινωτικών όσο και εξυμνητικών.

Κατά τη γέννηση αυτής της γενιάς, καλλιτέχνες με εντελώς νέες προσεγγίσεις άρχισαν να δουλεύουν στην Αθήνα, μια πόλη που συχνά συνδέεται με μύθους. Οι καλλιτέχνες και η πόλη —μια ακόμα μυθική συγγένεια— αδιαφορούν εξοργιστικά προς αλλήλους. Ο πολιτισμός στην Αθήνα παραμένει ασύνδετος με οτιδήποτε άλλο, με κάθε λογής συστημική υποδομή. Η ανέφικτη και άσχετη προς την πραγματικότητα επίσημη καλλιτεχνική εκπαίδευση, το είδος των πρακτικών, των τεχνικών και της ρητορικής που διατηρούν ακόμη μια αίσθηση πρωτοκαθεδρίας, ένα είδος διαδικασίας που παπαγαλίζει χωρίς να μιλά για όσους έχουν οξυμένη ευαισθησία — όλα τούτα δημιουργούν ένα δέρμα που καλύπτει τους πάντες, χωρίς να γνωρίζουν ποιος το άφησε πίσω του. Σε αυτό το γήινο δίκτυο εμπλέκονται οι πάντες, χωρίς να έχουν ιδέα ποιος τους έδωσε τον κωδικό.

Τα ανύπαρκτα μουσεία δεν αντικατοπτρίζουν τις νέες τάσεις και τους τρόπους σκέψης. Το ατελιέ, ο δρόμος και το Instagram είναι πολύ πιο ευέλικτα και παρόντα, πολύ πιο ανοιχτά στις ιδέες που μπορούν να φέρουν την αλλαγή. Ως τώρα δεν υπήρξε ουσιαστική προσπάθεια ώστε αυτή τη γενιά να απολαύσει κάποια εμπιστοσύνη — μια γενιά που δεν αισθάνεται πια άνετα στη φαινομενολογία αυτής της πραγματικότητας ή άλλης παρόμοιας, μολονότι υπερέχει σε ό,τι αφορά την έκταση και την κινητικότητα των δεδομένων. Υιοθετώντας μια διαφορετική μορφή ρεαλισμού, οι καλλιτέχνες αυτοί, που στάθηκαν στους ώμους μικροσκοπικών γιγάντων, δεν προορίζονταν να παίξουν κεντρικό ρόλο. Αποκεντρωμένοι αλλά συνδεδεμένοι, κινητοποιήθηκαν

έξωθεν προς ένα πρωτόγνωρο ρουά-ματ — και ξαφνικά «Ο Βασιλεύς απέθανε· ζήτω ο Βασιλεύς!» Σε αυτό το απλό αλλά όχι απλουστευτικό πλαίσιο, κλήθηκα να συλλογιστώ αυτό που κανείς δεν γνωρίζει και κατόπιν να το συσχετίσω με εκείνο που μπορεί κανείς να φανταστεί. Με άλλα λόγια, να συνεισφέρω μια ιδέα ζωτικότητας και φροντίδας στη δουλειά υπερπληροφορημένων καλλιτεχνών ώστε να υπερκεραστεί μια κατάσταση μηδενισμού με την αποδοχή της αλήθειας των πραγματικοτήτων τους. Αυτό στην περίπτωση αυτή είναι το *Fellowship*.

Η προσέγγιση —εξαρχής ρηξικέλευθη ως σύλληψη, μιας και βασίζεται στους διαβολικούς μηχανισμούς των διοικητικών συμβάσεων— δεν έχει να κάνει με την αγοραπωλησία κάποιου αντικειμένου. Η προσφορά προς τους καλλιτέχνες εδράζεται μόνο στην εμπιστοσύνη και στην φροντίδα, έννοιες από μόνες τους ρηξικέλευθες και υπό εξαφάνιση, στην τρέχουσα συγκυρία. Η ευρύτερη προσέγγιση στο *Fellowship* συνοψίζεται αναπόφευκτα σε μια επιλογή βασισμένη στη στήριξη και στη συνέχεια, όχι στη χαλιναγωγήση. Εντυπωσιακά συναρπαστική και απόκοσμη, φαντάζει τόσο εξωτική στη γεύση όσο ένα παγωτό French Vanilla και South African Pecan. Και ίσως φαίνεται σαν μια αλλόκοτη πρωτοπορία, αδιαπέραστη απέξω. Από τη σκοπιά μου, αντιπροσωπεύει μια μορφή αντίστασης και μια επιστροφή: επιστροφή στην εμπιστοσύνη και στην αφοσίωση· αντίσταση στην καχυποψία που διαπότιζε κάθε στοιχείο της κοινωνικής κουλτούρας στο παρελθόν.

Την προσέγγιση αυτή θα την ονόμαζα «εξέγερση των μανιταριών». Μου αρέσουν τα μανιτάρια, όχι μόνον ως μεταφορά αλλά και ως τρόπος επαναπροσέγγισης της προόδου και της εξέλιξης. Τα μανιτάρια είναι ένα σπουδαίο φυτικό είδος που βρίσκονται σε λανθάνοντες φυσικούς σχηματισμούς. Ζώντας σε απρόβλεπτες συνθήκες, φροντίζουν να μπερδευτούν με άλλα φυτά για να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και περιμένουν να εμφανιστούν μετά τη βροχή. Είναι τόσο επινοητικά ώστε μπορούν να ανατρέψουν την τάξη στο έδαφος του δάσους: ξεπηδούν μέσα από κατεστραμμένα τοπία ή βιομηχανικά ερείπια, δείχνοντας ότι αντί για μια αναμενόμενη πρόοδο όπου η ιδέα της προόδου έχει ήδη έλθει και παρέλθει, η αληθινή πρόοδος μπορεί να είναι μια πολύ πιο επισφαλής συνθήκη ευάλωτης απροσδιοριστίας, ενός καθημερινού απρόβλεπτου. Η επισφάλεια αυτή εξάπτει και ανταμείβει, σαν την καλή μαύρη τρούφα ή τα ιαπωνικά matsutake που είναι μοναδικές ποικιλίες μανιταριών, περιζήτητες, δυσεύρετες αλλά σημαντικές για το οικοσύστημα. Συμβιωτικά, ευεπηρέαστα από το περιβάλλον αλλά και ταχύτατα αναπτυσσόμενα στις κατάλληλες συνθήκες, μπορούν να παραμείνουν σε νάρκη

επί μακρόν αλλά και να γίνουν πολύ παραγωγικά όταν γονιμοποιηθούν. Τα καλά μανιτάρια είναι δυσεύρετα. Κατ' αρχάς, σπάνια βρίσκονται ακέραια· τα περισσότερα είτε τα έχουν πετάξει διάφορα ζώα είτε τα έχουν φάει τα σκουλήκια. Τα καλά μανιτάρια είναι θαμμένα. Εκεί που μεγαλώνουν, το χώμα μετακινείται και ραγίζει, όμως δύσκολα τα διακρίνεις. Θα νιώσεις την παρουσία τους από εκείνους που ξέρουν πώς να τα εντοπίσουν και να τα μαζέψουν. Θυμάστε τι λέγαμε για τον Super Mario;

Μέσα από τέτοιες μεταφορικές σκέψεις θέλω να παρουσιάσω το επιχείρημά μου και να υποστηρίξω τη θέση μου γι' αυτό το είδος της αθόρυβης εξέγερσης και αντίστασης που δεν είχα φανταστεί. Διότι, με την ενεργό μου εμπλοκή στην αφοπλιστικά γοητευτική ακεραιότητα μιας δομής υποστήριξης, η αίσθηση της αμηχανίας που είχα για ένα άπονο, αδυσώπητο παρελθόν όχι μόνο αμφισβητήθηκε αλλά και δικαίως υποχώρησε. Ως Fellow των Fellows ο ίδιος, βίωσα αυτή τη φροντίδα πέρα από τα εμπόδια, την περιέργεια πέρα από τα μεγάλα αφηγήματα — και μια ενέργεια που μόνο αυτή η ατίθαση γενιά μπορεί να προωθήσει. Αυτό είναι πρόοδος· και πάλι πρόοδος.

Συνεπώς δεν εξερεύνησα μόνον αλλά και διδάχτηκα. Από τους ίδιους τους καλλιτέχνες. Στις πολλές μου επαφές των τελευταίων μηνών γνώρισα έργα που παρήγαν τις δικές τους ιστορίες, ξεδιπλώνοντας συχνά μια ευρεία και άλλοτε μια πιο προσωπική ποικιλία από κώδικες και σύμβολα προς αξιολόγηση και ίσως προς ανατροπή. Με τράβηξε ό,τι ένιωσα πως εμπεριείχε πραγματική, αληθινή προσπάθεια στον παρόντα χρόνο· πρωτοβουλίες που δεν ξεκινούσαν από την απόρριψη των πάντων και δεν στόχευαν να αντικαταστήσουν την όποια εξουσία μέσω της άρνησης. Αντίθετα, οι ανησυχίες που με εντυπωσίασαν και με κέρδισαν ήταν εκείνες που κατόρθωσαν να αναδυθούν ως το ανεπτυγμένο κομμάτι πολλαπλών πραγματικοτήτων έτσι ώστε να μη μπορούμε να τις συνοψίσουμε σε οτιδήποτε άλλο πέραν του εαυτού τους.

Οι ιστορίες που κάνουν τη διαφορά δεν είναι ούτε ιστορίες εξουσίας ούτε περιορισμού του κόσμου σε αφηγήματα ιστορίας της τέχνης. Η δύναμή τους έγκειται στον συνδυασμό ενδεδειγμένης και περιορισμών, στους φραγμούς των πειραματισμών που επιβάλλουν τα συστημικά εμπόδια και στο απροσδιόριστο πνεύμα της περιπέτειας που μπορούν να προσδώσουν οι συνθήκες του απρόβλεπτου. Εδώ ο ξενιστής μηχανισμός έχει ανοίξει νέους ορίζοντες. Έχει επανακαθορίσει το πώς αναδεικνύεται η σπουδαιότητα της πολιτιστικής παραγωγής σε ζωογόνο δύναμη

κάθε δυνάμει τοπίου και σε απλή μεταφορά για τη ζωή· την όσμωση των σημερινών ιδεών, που αφήνουν το σημάδι τους ως επιβεβαίωση της ελάσσοнос κλίμακας και των αισθήσεων.

Γιατί είναι αναγκαία η γονιμοποίηση, γιατί είναι ουσιώδες να δημιουργήσουμε φύσεις και να ξανασκεφτούμε τα οικοσυστήματά μας; Το βασικό και συναρπαστικό στοιχείο αυτής της προόδου, η οποία θεωρεί καίρια τη φιλοξενία, εισάγει μια τροποποίηση της νόρμας που μπορεί να θεωρηθεί κοσμογονική: την ικανότητα να κάνει εφαρμόσιμες διευθετήσεις, να επινοεί νέες κατηγορίες και να αναζωογονεί διεργασίες όπως η περιγραφή και η φαντασία αλλά επίσης η παραγωγή, η δημιουργία και η συζήτηση. Έτσι συντίθεται ένα γόνιμο τοπίο: σου επιτρέπει να παραμείνεις γεμάτος περιέργεια, να κάνεις ερωτήσεις και να προσπαθείς να εντοπίσεις αυτό που αναζητείς μέσω πραγμάτων που είχαν αγνοηθεί, ίσως επειδή δεν ταίριαζαν στο αφήγημα μιας διαφορετικής προόδου.

Οι νέες συναρμογές μπορούν να προκύψουν μόνο μέσα από την εμπιστοσύνη. Ένα χρηματοδοτικό σχήμα όπως το πρόγραμμα Fellowship και οι Fellows των Fellows— τόσο μοναδικό για τα τοπικά δεδομένα— ανοίγει νέους δρόμους μετά από μια νεκρή δεκαετία που άλλαξε τις δυνατότητες για ανάπτυξη, επώαση πολιτισμού. Ανάμεσα στα πολλά που είδα, το πιο εντυπωσιακό είναι η πολυφωνική συναρμογή στην όλη σύλληψη του εγχειρήματος. Συλλέγει ρυθμούς, εισπνέει τους διαφορετικούς χρόνους ωρίμανσης, πιστεύει στο ασύγχρονο μέστωμα και τρέφει όλα αυτά με την εύθραυστη ευαισθησία της ενάρετης επιθυμίας απλώς για να τα καταστήσει ορατά και να επιτρέψει μια διεργασία ανάπτυξης και να πιστέψει σε αυτήν, όποια κι αν είναι και ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα της. Από τέρατα έως κύκνους, το μη δίλημμα της ολόψυχης παροχής των συνθηκών για θετικές αλληλεπιδράσεις και ένα αίσθημα συνέχειας «επιμολύνουν», αλλοιώνουν το τοπίο. Η αλλοίωση είναι ο νέος Βασιλιάς. Η αγνότητα, η καθαρότητα, δεν υπάρχει ως επιλογή.

Αυτή η μορφή οικολογίας του τοπικού πολιτιστικού τοπίου με εκτίναξε όχι μόνο πέρα από την ακαδημαϊκή γνώση αλλά και σε μέρη όπου οι ποικίλες γλώσσες, ιστορίες και παραδόσεις μου έδειξαν αμέτρητες δυνατότητες εν τω γεννάσθαι, σχήματα συντονισμού, συναρμογές μιας πολιτιστικής οικονομίας και τη διαφορετική πληρότητα της φροντίδας. Επιστρέφοντας συνεπώς στην αρχή, ζούμε πράγματι την πιο συναρπαστική εποχή για τη σύγχρονη τέχνη καθώς η Αθήνα βιώνει μια έντονη στιγμή αμοιβαίας «επιμόλυνσης». Μπορούμε λοιπόν να δούμε τις νέες

γενιές καλλιτεχνών σαν μια μορφή συμβίωσης διαφορετικών ειδών; Και Marios και μανιτάρια; Πιστεύω πως ναι.

Πρόσφατα, μετά την πιο δραστική αλλαγή κατεύθυνσης, η δυνατή βροχή έχει δημιουργήσει μια πληθώρα νέων ειδών που εξαπλώνονται σταδιακά στο έδαφος και δεσπόζουν ενός κόσμου που έχει γίνει τρομακτικός. Εδώ, σε αυτή την άκρη με τα πολλά «μέσα» και «έξω», υπάρχει χώρος για να φανταζόμαστε κόσμους. Τα θολά όρια που περιβάλλουν τον παρόντα χρόνο απαιτούν να τα βγάσουμε πέρα χωρίς τον ορίζοντα της προόδου αλλά με επιμονή, φροντίδα και αφοσίωση, λαχτάρα για το απρόβλεπτο, την έκπληξη και τη συνεχή εξέλιξη. Στο μετα-μετα-μετα σύμπαν των μεταδεδομένων, η αποκατάσταση της περιέργειας και η αγάπη για τη μάθηση, την προστασία και την κατανόηση πρέπει να είναι και να παραμείνει ένα εγχείρημα χωρίς τέλος. Μια φανταστική πλατφόρμα όπου οι καλλιτέχνες ως καλλιτέχνες θα μας δείχνουν διαρκώς τι σημαίνει να φαντάζεσαι καινούργιες περιπέτειες.

Βασίλης Οικονομόπουλος